



FOLLAS GALEGAS



Ortiz 1910

FRANCISCO AÑÓN

POESIAS

Precio: 40 céntimos.

F. 15811



POESÍAS

de

FRANCISCO AÑÓN

c' un prólogo de

EUGENIO CARRÉ ALDAO



Imp. e Lit. de L. Lorman

Real, núm. 44.—A CRUÑA

1980

R. 12332



IPP



PRÓLOGO

FRANCISCO AÑÓN PAZ

Poucas veces, moi de raro en raro, víronse íren de acordo o pensar da crítica dos eruditos c'o modo do sentir popular. Verbo d'eso é que se no concepto d'aqueles este poeta galego non enche o posto de un dos primeiros do noso Parraso, entroques sendo, tanto na vida como na morte, un dos mais conocidos das nosas xentes, ten para elas a mesma, senon mais grande, merecente sona que calesunquer dos millores para os outros. Tan é así que as suas obras estan agotadas e non se da c'un exemplar d'elas por ningures.

A popularidade de Añón, como a de outros moitos, prestalle ben pouco á certos entes fracasados, incomprendidos do vulgo segun eles din, e teñen aquela, inda que a envexen pol-o calado, como a cousa despreciabre pois segun contan á boca chea é maor a popularidade canta maor é a incultura.

Algo da cativreira estima co a que se xusga á Añón, polos moi sabidos, por aqueles que para todo, inda para as letras galegas, botan man de patrós e medidas castelans, foi incruiren, entromedias dos seus versos, todol-os que d'él poideron se atopar. Abondan moitos na mentireira creenza de que ao se publicare as obras de un escritor, c'o

gallo de dalas o mais compretas posible, deben s'empren-taren todol-os seus traballos.

Tamen abundan os que desconocendo o xusto medio e o ambiente no que se moveu o desenvolvemento e progreso da renacente poesía galega, apricanlle así mesmo para a crítica un criterio somellante ao que ten de se aplicare á unha literatura xa formada e que teña seculos de vida. Por eso o inxusto das censuras á Añón, do que moitas das suas poesías, a mais divulgadas, son as inferiores ou de principiante, inda que xa n-elas xurdan espontaneas a tenrura e a sínxela característica campesina, propia de todol-os iniciadores da restauración literaria galega, que tardan en se desprendere do xeito inxenito e malicioso propio da raza.

Nosoutros temos outra maneira de vel-as cousas á este respecto e somos dos que creen debe de se facer unha boa e ben debida escolleita, malia de que o libro ou libros non medren nas suas follas, pois val mais a calidade que a cantidade, que as tachas de se lle perdoar ao Sol, é por sere este fonte de calor e vida.

De ahí que lle pasara á Añón o que lle pasou. Ao se coleccionaren as suas poesías, as mais d'elas poden se daren por perdidas para en de sempre xamais, fixose oco á tantas cantas poideron se axuntaren, esquencendose de que non se conservando outros orixinás mais que á garda da memoria do autor, morto este e desaparecidos os boletis onde veron a luz os seus versos, tiñan de se resentiren os que d'estos se recolleran, pois de non estaren contrafeitos ou faltosos, abundarian en defectos por mal tomadas de ouvido ou por erros de copia.

Se ademáis ben se arropara no tempo en que viviu Añón, o alborexar do rexurdimento actual das nosas letras nas que foi un dos precursores, e na vida bohemia e aventureira que tanto se aviña co a sua maneira de ser, non deberá ser motivo d'estraneza que se atope unha certa desigualdade nas suas composicións, moito mais tendo en conta que a maoria das que se conservan, pol-o mor das circunstancias porque o poeta pasou na vida, foron fillas

do momento e como tales carentes, sea quen queira o poeta que as faga, de toda valoría, véndose, por certo, adicada, as veces, unha mesma poesía á dous ó mais persoas.

Pese á todo, Añón, o *Patriarca*, como se lle chamou e sigue se lle chamando foi, é, e terá de seguire sendoo, cada vez mais acrecentado o seu recordo e o seu nome, o poeta popular, o mesmo dos que non abandonamos a nosa meiga terra, que d'aqueles que alongados d'ela, sinten nas almas mortás saudades pol-os nativos e amados eidos.

Así vese á cotío como todol-os boletís e todol-as *Antoloxías galegas* dan preminente posto aos versos d'este poeta sin que o tempo faga esquencel-o o seu nome. Nas *Revistas rexionás* das Américas, ten tamén o seu lugar.

E que Añón é ante todo, e malia á todo, o poeta verdadeiramente enxebre, sendo por enteiro todo noso e todo do seu terriño. A súa musa non será a soberba diosa das maxestosas composicións, mais vese refrexada n-ela a espontaneidade e a nostalxia: está de cote tan chea da fresca e rescendecente poesía popular galega e acugula nas suas composicións tanta tenrura, inxenuidade e humorismo que él, cal poucos o fixeron, acertou a lles dar aos seus versos todo aquel encanto e toda aquela xugosidad que son cal cerna da nosa lírica. Perda grande para esta derradeira foi a da maioría das poesías de Añón. Pol-as contadas que se conocen é de lamentar que o noso Parnaso se non poda envanecer con outras xoyas de tanta valía como *Recordos da Infancia*, tan doces e sentidos, *A Pantasma*, chea de gracia e socarronería, *O Magosto*, cadro típico rebotante de humorismo, e algunhas mais como os celebrados e patrióticos *Himnos* (1) composicións todas que figuran n-este volume.

A nosa fala, n-este poeta, mostrase fluida e correta con toda a súa elegante ductilidade, e toda a súa doce e soave eufonía, libre da irta verba de que outros poetas de mais

(1) Por eles foi conocido tamen Añón pol-o poeta dos *Himnos*.

sona do seu tempo, como outros moitos escritores dos nosos días non acertaron á se libraren, como tampouco se libraron, nin o mesmo Añón, de certos castellanismos que se esculpabres n-aqueles días hoxe non teñen perdón, como tampouco o teñen os que agora convirten o celme da falangueira fala galega, en algo somellante ao chirriar dos carros.

Tantas, cantas mais veces se lean os versos do doce Añón, do *Patriarca*, farán acordaren algo adormexado nos nosos corazóns. E o poeta, agarimoso e vello amigo que préstanos alentos nos nosos amores e espranzas e ao nos falare das suas coitas danos acougo para as nosas mágoas e os nosos acidumes sintindo sempre co 'él todo canto alegre ou enoitece a alma d'esta nosa patria para que o poeta tiña gardadas no seu peito todol-os seus querer, para esta terra na que cobizaba descansar para sempre como nos dí n-unho dos seus *Himnos*:

*¡Ay! eu tamén quixera dormir no teu regazo
cando pechando os ollos dixera o mundo adios!
para contigo unirme en mais estreito lazo.*

Entromedias das diferencias que se notan na musa de Añón, ten éste sempre para nos un certo meigo encanto nos seus versos, e ora se nos amostre doce, melancónico e tenro ao nos falare dos recordos santos do seu fogar, da fermosura da nosa terra pol-a que sempre salaya e á que deseia ver grande e frolecente, ou ora nos cante as nosas vellas tradicións e co a picaresca e socarróna malicia da xente das nosas campías se bulre das antigas supersticións, ou xa cando nos seus intencionados epigramas que firen cal as avellas, xoga brillantemente c'o equivoco, vemos sempre n-este poeta, mais do campo que vilán, un grande e verdadeiro poeta galego, á quen ha de chegarlle, mais tarde ou cedo, a hora xusta da reparación para que o seu nome sea grabado con letras d'ouro ao par dos que os teñen nas primeiras ringleiras das follas da nosa historia literaria,

As suas poesías casteláns non teñen porque se mentaren aquí; mais non estará por mais decíre que a tan

conocida e popular *El borracho y el eco* foi, senon plaxiada, copiada mais d' unha vez e alguns críticos do Centro que non atoparon mérito n-esta poesía de Añón, debulláronse en eloxios d' unha certa poesía francesa, moi celebrada un tempo e que para nós non tiña a gracia e donosura que a do noso poeta, na que somellaba estar inspirada.

*
**

Francisco Añón Paz, naceu n-aldea de Boel, parroquia e concello de Outes, partido de Muros, provincia da Cruña, o día 9 de Outono do ano 1812.

Os seus primeiros pasos na vida foron os mais ditosos días do poeta, e d'eles nos fala nos *Recordos da infancia*. Pasounos nos encantadores e nativos eidos dos que os coitados e azares, tiñano de aleixar; mais a visión d' aqueles ardentes paisaxes non se borrou en dexamais dos ollos de Añón.

Estudiou primeiramente no Seminario de Compostela, mais logo deu de lado a carreira eclesiástica e os ideás da fé, víronse trocados pol-os da liberdade: d'este xeito o que nos comenzos cantou a santidad das cousas, rematou, mais que indiferente, sendo incrédulo.

Segiu na Universidade da mesma Compostela a nova carreira e licenciouse en Filosofía, facendoo de Xurisprudencia o mesmo ano que o seu grande amigo o poeta vigués José M.^a Posada, o sea no ano 1845. (1) Na cibda compostelán, tomou parte activísima no rexurdimento literario de Galicia, e foi un dos fundadores da *Academia Literario-Artística de Compostela*, creada no ano 1840 e que tiña o seu domicilio n-un dos salons do ex-Monasterio de San Martiño.

Mentramentes seguía os seus estudos e viviu na sua terra, deu a pubricidade moitísimas poesías e numerosos epigramas, mais en galego que en castelán, e os boletís da rexión n-aquel tempo *El Porvenir de Galicia*, *El Idolatra*

(1) Véxanse no *Apéndice* as duas composicións d'estes poetas, respondendo a de Posada aos desexos de Añón.

de Galicia, *La Aurora de Galicia*, o *Recreo Compostelano* e outros de Santiago y *El Centinela de Galicia* da Cruña, honraron as suas columnas c'os celebrados versos de Añón que tan popular o fixeron, pois a prensa d' aquela era moi outra do que é agora.

Tomou parte principal na gloriosa e malfadada revolución galega do ano 1846 e, coma outros mais, viúse obrigado á fuxir á Portugal. Alí redactou na publicación bilingüe *La Revista Peninsular*: mais chegado-l-os sucesos de D.^a Maria de la Gloria, o seu *Himno dos povos* se fixo famoso o seu nome, fixo tamén se vira perseguido e botado fora do país veciño no ano 1850.

Tivo ocasión d' aquela de ver mundo. Como segredario do lord inglés Mr. Shawfordt visitou Francia, Italia e Andalucía, risidindo n-esta rexión española coma cousa de tres anos, durante os que publicou algúns traballos nos boletís que n-ela vían a luz. N-eles tamén escribía Vicetto, ao que as suas novelas, especialmente *Eos Hidalgos de Monforte*, cuya primeira edición é a de Sevilla (1851), comenzaban á lle daren merecida sona.

Mais as terras que visitaba Añón, malía de toda a sua fermosura, non eran aqueles meigos lugares, ende xamáis esquencidos pol-o errante poeta, aqueles lugares que non tiña xa mais de volver á vel-os, senon cal lostregante visión, e dos que con dôrido acento nos dí n-unha das suas mais sentidas composicións:

¡Lonxe de vos eu morro! ¡Sin vos non sei vivir!

Xa en Madride pol-o ano 1858, e onde a punxante espiña do recordo da amada terra ausente habíalle de inspirar as mais tenras e saudosas das suas poesías, entre-gouse ao periodismo político, e os acontecementos de 1866, fixérono de novo volver á Portugal, Abriu-lle as portas da patria a revolución septembrina e no ano 1869 logrou, por mediación do noso paisano Montero Ríos, un cativo emprego no Ministerio de Gracia e Xusticia, mais viúse logo cesante. Antes de logral-o emprego viviu en Galicia, en Santiago e na Cruña, de 1866 ao 1869, e n-estas duas vilas escribiu algunhas novas poesías.

Cesante, en Madride, comenzan as maores desventuras para o poeta. Outra vez periodista: logo á dare leccións de idiomas (falaba francés, inglés e portugués), mais tarde vivindo penosamente como intérprete portugués d'un Hotel...

...¿A qué seguilo na súa vida dorida, de acidumes e amargueiros?

Vello, doente e pobre pasou por moitas, mais inda tiñan de lle chegaren horas mais amargas. Así e todo o seu humorismo de cote, non deixou, como pode verse na poesía *A miña enfermidade*, composta pouco antes de s'empeorar, composición na que o poeta se bulra donosamente dos seus males.

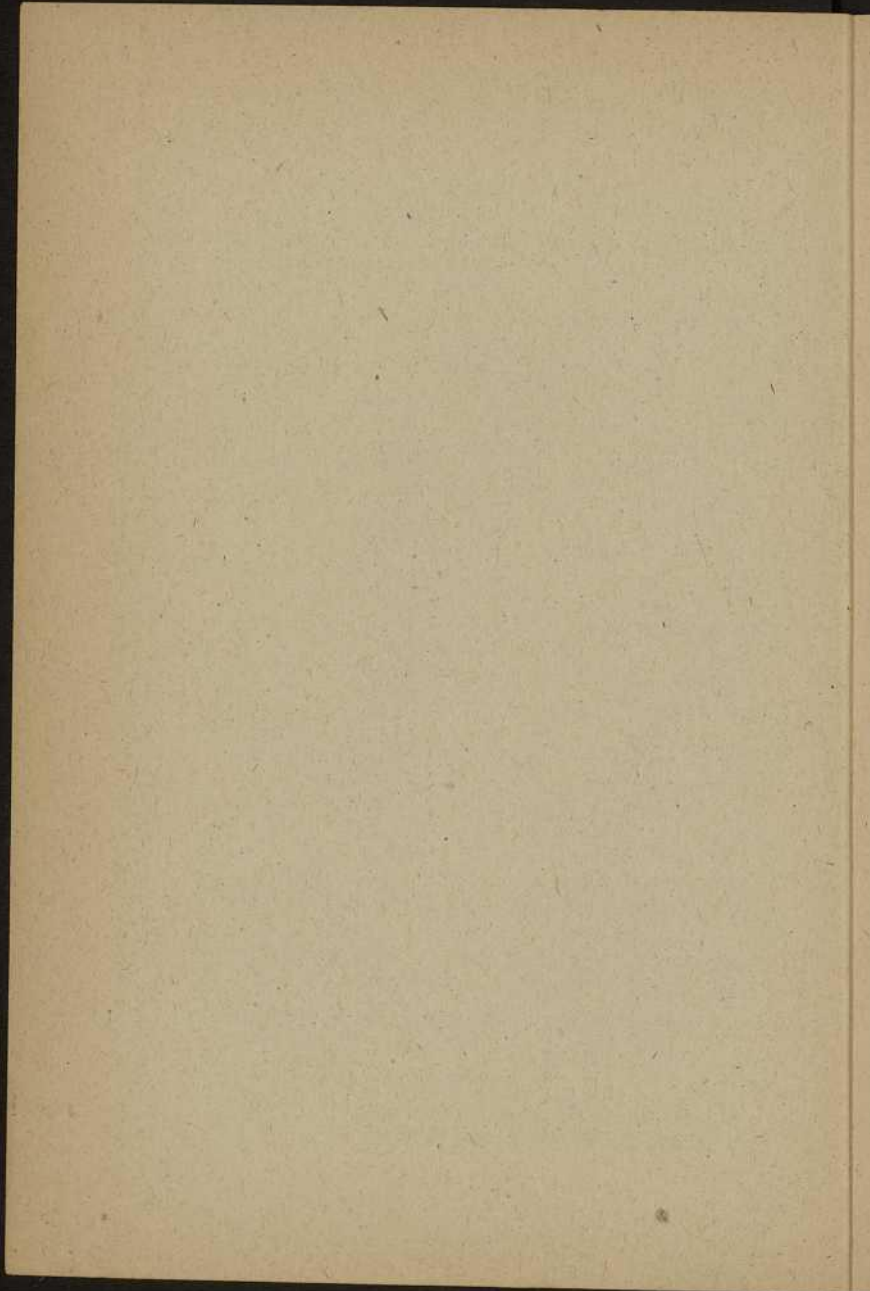
Mais cando a mala fada persigue á alguen, como faga n-él presa, non o deixa nin de vivo nin de morto. Así se fixo dona de Añón. No Hospital matritense da *Princesa* finou seus días, este fillo amante de Galicia, no maior do desamparo dos seus, pois hasta no viaxe á súa derradeira morada, foron poucos, contados, dos seus amigos os que o acompañaron, pois nin eles nin a numerosa colonia galega da Corte, souperon cando morrera, que foi o 20 de Abril de 1878.

¡Pobre Añón! Dormes o sono de paz no patio do Pozo do Cimiterio do Sul de Madride, en terra allea e baixo un ceo que non é o da tua patria; mais se ésta inda non reclamou teus restos para reposar no seu seo amante caleran os teus desexos, se ela non honrou aínda a tua memoria como tén deber de facel-o, tes como premio un altar no corazón de todol-os bôs galegos que non han d'esquencerense de quen coma tí, fillo agarimoso, tiña seus pensamentos nos eidos ben amados, mais morreu sen vere feito cumprido o tan cobizado soño de:

*Mesmo entrar non quixera na Gloria
sin primeiro pasar por ahí.*

EUGENIO CARRÉ ALDAO.

A Cruña, mes de Santiago do ano 1920.



A GALICIA

Dos teus recordos vivo ¡Galicia encantadora!
por teus anacos morro, idolotrado chán,
onde voou sorrindo da miña infancia a aurora,
onde as mais caras prendas que o corazón adora,
o derradeiro sono en paz dormindo están.

¡Ay! eu tamén quixera dormir no teu regazo,
cando pechando os ollos, dixera o mundo adios!
para contigo unirme en mais estreito lazo,
n-un empinado outeiro, n un foxo ou n-un ribazo,
que son para quen morre todol-os sitios bos.

Pintar quixera agora en loumiñeiro canto
teus vales e montañas, teus ríos e teu mar;
mais describir non podo tan feiticeiro encanto,
e as ourentes flores do teu precioso manto
co as miñas tristes bágoas podíanse acrisar.

¡Ay! se alas eu tivese, traspono o Guadarrama
e outras altas serras, cal rápido condor,
iría ver, Galicia, teu rico panorama,
teu verde chan florido, que os aires embalsama
e o natal corruncho do meu primeiro amor.

Vería d' esa altura teu mar d' azul e prata
que desde a nobre Asturias á o libre Portugal,
pol-a rachada costa brincando se dilata,
vería o sacro Pindo e a grande catarata
que o Ezaro gomita d' un alto penedal.

Do opulento Miño a deliciosa orela,
enverdexoando as viñas que é un regalo ver,
as colosales torres da augusta Compostela,
e os risoños campos do Sar e do Sarela,
teatro n-outros tempos d' amores e pracer.

Teus traxes e costumes nas populares festas,
bailes, merendas, runflas, nas horas de calor,
â sombra dos carballos, ou entre as verdes xestas,
con gaitas e pandeiros e rústicas orquestas,
de primitivas eras recordo encantador.

Parece que inda enxergo, por entre ramalleiras,
travesos estudantes correr e estralouzar
versos botando e flores âs mozas churrusqueiras,
mentras na pobre ermita as nais camanduleiras,
por un ou dous ichavos o Santo van bicar.

.....
.....

¡Qué terra tan vizosa! ¡Qué píntorescos montes!
¡Qué vales e montañas de máxica ilusión...
Sí derdes alguns pasos, cambiades d' hourizontes;
descúbrense outras veigas, mariñas, ríos, fontes,
que á o terno vate infunden sublime inspiración.

Os soutos e ladeiras, os mais amenos prados,
as árbores e troitas que acá e alá se ven,
parece que están fonchos de verse duplicados,
dos ríos e fontelas nas auguas retratados
como un pequeno cróquis do venturoso Edén.

Ergue esa altiva testa, Galicia, e non te engrunes:
do teu porvir dourado a estrela vai rayar,
das armas e das letras, tempo é que o cetro empunes,
que a terra onde se crían Feijóos e Méndez Núñez,
do mundo nos destinos gran parte ha de tomar.

O tempo s' apresura... Querida patria, escoita
ese xemido rouco que racha o aire van...
é o vapor que chama con violencia moita
a ese porvir xigante que c'o pasado loita,
e á trasformar s' apresta o teu fecundo chán.

Serán famosas vilas as que oxe ves aldeas...
A Cruña, Ferrol, Muros e Vigo encantador,
da orela do teu manto, magnificas preseas;
serán mais visitadas de embarcaciós alleas
do que oxe son Lisboa, Marsella e New York.

Maxínome estar vendo os escumosos mares,
con velas e vapores que cruzan, van e ven,
mentras por entre soutos, devesas e pinares,
á o son de feiticeiros máxicos cantares,
con foliadas dentro, silvando pasá o tren.

¡Ay! cantas veces, cantas, en noites pracenteiras
a suspirante brisa no mar m' arrandeou,
cantando barcarolas con lindas compañeiras,
e desde o Ceo a lúa nas ondas bailadeiras
os seus brillantes rayos de prata esnaquizou!

Galicia da miña alma, o corazón ch' adora,
cando na escura noite retrina o ruiñeñol
cando entre nubes d' ouro sorrindo espertá a Aurora,
cando o choroso orballo das flores s' evapora,
e cando tral-os montes no mar se chanta o Sol.

¡Adios frondosos bosques! ¡Adios floridos prados,
onde en felices días corrin e rebuldeil!
serenas, claras rías, outeiros perfumados,
collede os meus suspiros de bágoas salpicados...
¡Lonxe de vos eu morro; ¡Sin vos vivir non sei!

Madrid, 1877.

A PANTASMA

Aló na alta noite
Cando en silencio dorme o mundo enteiro
sin qu' en ningúres nada mais s' escoite
que o mormurar das augas d' un regueiro,
qu' atravesei lixeiro,
dirixía meus pasos á deshora
á un cimiterio triste e pavoroso,
para apañar un óso,
según me tiña dito o noso cura,
qu' era o remedio pra olvidar amores
d' unha rapaza que o meu peito adora-
n-aqueles arredores.

A noite estaba escura
como boca de lobo; non se via
nin a punta d' un dedo,
todo era mudo, silencioso e quedo,
nin ruxir unha folla se sentía...
Calquera, menos eu, tivera medo.
Mais á pesar de ser tan alentado,
á o saltar o balado
o corazón no peito me batía;
o pelo s' arrepía
e nas pernas sentía algúns tremores.
Pra dentro entrei, por fin, ás apalpadas
agarrándom' ás hedras,
que pegadas estan, de medo, as pedras:
tripando ortigas, malvas e fiuncho,
cheguei hasta un corruncho.
Boteill' a pouta á unha calivera,
— ¡Ay! nunca Díos me dera!
apenas a chisquei, ¡qué risotadas
infernales oín!... Logo un difunto
se me presenta diante,

d' hábito branco e vagoroso andar.

Comencei á rezar

pasiño un *Padremestro*; e n-aquel punto
fixen un circo c' o meu pau d' oliva,
que xa bendito (por se acaso) iba,
e posto dentro d' él:—Eu te requero
de parte de...—lle dixen tremelando.

El con grave ademán e voz altiva,
m' interrompeu:—¡Ah!, fuxe, temerario;
non toques nada!...—¿Sí? eu me retiro;—
e apertei contr' o peito o escapulario
qu' é da Virxen do Carme.

—Pero aténdeme ben; has d' esperarme
no muiño d' Añón. (1)—¿Preciso fouce?—
—Non, miserable... ¡vaitel!—E doum' un couce,
como nunca o levei na miña vida,
porqu' o difunto aquel gastaba zocos,
e para despedida

inda me zorregou dous sopramocos.


Non parece sinon que pol-o aire
tiña chegado á o señalado punto,
e cárame o difunto
que xa ruxindo ven por entr' o millo
parece qu' inda xa con mais donaire.

¡Canto me maravillo
vendo d' aquel pantasma a linda cara,
da lua, que nacía, á o claro brillo!
¡Ay, pecador de mín! ¡quén o pensara!
Era a miña Mingucha en corpo e alma,
c' unha sábaa cuberta,
que m' estorbara d' apañar o oso,
porque non acabase o amor noso.

Pasmado me quedei co a boca aberta;
Mais ela que era esperta,
o pasmo me tirou c' un doce bico

(1) Un muiño da propiedá da familia do autor, sito nas beiras
do río Tines.

e ríndose á valer, me dixo:—«Chico,
xa estás ben castigado».—
Trocous' o medo en venturosa calma
e entramos no muiño qu' era tarde
para dormir aquela noite xuntos
pol-o mor dos difuntos.
Dend' aquela chuscada,
non me chamen cobarde,
pois, sea noite crara ou de tronada,
se paso á o pé d' adro ou cimiterio,
ríndo do vulgo a van credulidade,
(con perdón do Abade)
quixera ver pantasma—falo serio; —
pois maxinara inda
sel-a miña adourada. Mingas linda.



A GALICIA

Airiños da miña terra,
Airiños, airiños, aires,
Airiños, leváim' a ela.
(BALADA).

¡Ay! esperta, adourada Galicia,
d' ese sono en qu' estás debruzada;
do teu rico porvir a alborada
pol-o ceo enxergándose vay.

Xa cantando os teus fillos te chaman,
e c' os brazos en cruz se espreguizan...
¡Malpocados! o qu' eles cobizan
é un bico dos labios da nay.

D' ese chán venturoso arrincado
pol-a man do meu negro destino,
hastra mesmo soñando maxino
eses campos risoños cruzar;

E correr pol-as hortas e prados,
onde leda pasou miña infancia,
respirando a suave fragancia
do xazmín, carabel, azahar.

Cóido ver esas rías serenas,
escumando coñ barcos veleiros,
e cantares oír feiticeiros,
qu' en ningúres tan doces oín.

Inda creo sentir as labercas,
que pineiran nos aires cantando,
cando o sol vay as nubes pintando
d' amarelo, de lume e carmín.

A o través d' aguzados penedos
penso ver empinados petoutos,
viñas, hortas, devesas e soutos,
qu' apouvigán os ventos do Sul.

E saltando regueiros e valos,
cata xa outros bôs horizontes,
outras veigas, mariñas e montes,
que se perden na brétoma azul.

Soño ahí qu' entre verdes pereiras
foliadas alegres escoito,
cando o ceo se viste de loito.
nas poéticas noites do vrán:

E qu' en medio de nenas garridas
canta un mozo con voz pracenteira,
para o lado tumbada a monteira,
unha orella tapando c' a man.

Eu soñei ver no cume do Pindo, (1)
adornados de mirto e loureiros,
escritores, poetas, guerreiros,
que sorrindo se daban a man.

Eran eses os fillos mais caros
que da patria aumentaron a gloria;
os seus nomes nos fastos da historia
con diamantes grabados serán.

E dimpois unha endrómena rara
vin moverse con augoa fervente,
e silvando com' unha serpente,
como un lóstrego os campos cruzou.

Era aquel o porvir que xa soa
e das pobres aldeas fay vilas...
¡Adios, cantos e musas tranquilas!
O imperio da industria empezou.

(1) Monte galego en Carnota.

Acordey... o meu soño dourado,
como fume pasou de repente,
e magoado o meu peito se sente
de soidades e amor palpitar.

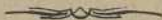
Marmuley:—¡Adourada Galicia!...
—E dos ollos chovíanme as bágoas,—
¡Quén poidera beber tuas augoas,
e teus aires feliz respirar!!!

De tí lonxe, querido corruncho,
eu morréndome estou d' amargura,
como a froita que vay xa madura,
e entre silvas o vento guindou.

¡Teño envidia da libre anduriña,
qu' ahí chega por todol-os mayos!...
¡Teño envidia das nubes e rayos,
qu' o Sudeste á esas terras levou!...

A tí voa entre ardentes salayos
sobre as trémulas olas do vento,
a soidade do meu pensamento,
que de cote cravado está en tí.

Por diversos países qu' eu vaya,
tí serás miña doce memoria...
¡Mesmo entrar non quixera na gloria
sin primero pasar por ahí!!!



Recordos da infancia

(EGLOGA)

Sobre las rústicas flores
sentado á orillas del Miño,
un pastor á otros pastores
les cantaba sus amores,
y estos recuerdos de niño.

Inda m' acordo cal se fora onte
cand' eu era pequeno,
saltón, vizoso, atravesado neno,
ibáme c' as ovellas pol-o monte,
â par d' unha garrida compañeira,
alegre, falangueira,
tan pura como as augoas d' esta fonte.
Lindo, espigado corpo, donairoso,
d' estreito van donoso,
divinos ollos de mirar sereno,
pe curto, largo pelo, a sua cara
era a d' un anxel de lindura rara.

Ledos cantando, parolando ou rindo,
con preguiceiro paso
pol-os outeiros ibamos subindo,
escorrentando acaso
as labercas que voan trebadoras
peneirando nos aires cantadoras.

Conque solaz facía varios ramos
de froliñas do monte para Anxela
(este era o nome d' ela)
Na branca testa púñallas en roda,

¡ay! era un gusto mais graciosa vela
que unha novia no día da sua boda.

¿Non vistes a anduriña,
que en mil confusas voltas pol-o aire
cantando remuiña

formando caprichosos laberintos?

Inda con mais donaire

corría a miña nena

pol-a pradeira amena

para collel-os rústicos xacintos.

melosas madresevas, amapolas,

campaiñas, pampillos, dedaleiras,

nos arrós, entr' o pan, ou nas silveiras,

e dos castaños esgazando as pólas

abranguía aromáticos cencenos.

Con todas estas frores

teciámos lindísimas guirlandas

á beira dos regachos mais serenos,

ou d' un outeiro nas amenas fraldas,

pra coroar as nosas tolas testas,

qu' os inocentes nenos

xa ambicionan ser reis dende pequenos

¡Malpocadiña! un día

iba apañando as recedentes frores

con plácida alegría,

salayando unha cántiga d' amores,

que continuar non pudo.

Un ¡ay! dôrido, penetrante, agudo,

chegou á meu oído.

Corrín á ver que tiña acontecido.

Estaba a linda nena

en bagullas bañada,

com' a rosa n-orballo da alborada,

que me partía o corazón de pena.

Unha maldita abella

chantara a sua punta venenosa

nos doces labios de color vermella,

coidando acaso qu' era algunha rosa:

Por eso lastimosa
xeme, salaya, chora
a miña amada anxelical pastora.

Trato d' acalentala
con mil cariños e consellos sabios,
e para consolala
xuntei os meus á aqueles virxes labios
e tiréille o ferrete pezoñento...
Trocouse o noso alento
n-un largo, doce, divinal suspiro
que grabado inda está no pensamento.
En tan fatal momento
amor á entrambos nos fireu d' un tiro
e pasou a delor da picadura;
a picada d' amor inda oxe dura.

Dend' a pasaxe aquela
en ningures me hachaba ben sin ela,
e enredando de cote corriámos
pol-a pradeira toda á nosa anchura,
porque as ovellas cando, queriámos,
no medio da espesura
deixabámol-as sóas
depinicando os gromos das queiroas.

Se algún regueiro hachábamos d' atranco
e derguía o meu ben as suas nagoas
para botar âs augoas
o seu fidalgo pe cal neve branco,
entonces ¡miña xoya!
non marra d' Anxeliña quen se doya.

Pillábaa nos meus brazos,
guindando â outra banda c' os zapatos
e entre doces abrazos
como a hedra s' enreda á un tronco forte:
pasabámos, e d' esta mesma sorte
por entre toxos e bravios matos.

E se quizáis do fresco río â beira
baixabámos á xunt' á os mais rapaces,
aquelo era unha feira;

argallando e brincando na pradeira
como bravos cabirtos montaraces,

De carballo unha póla retorcida,
en dous gallos no medio dividida,
servíanos alí de randeeira,
para as calores refrescar do estío,
arrandeando n-ela.

Xogabámos á o trompo ou â estornela,
mentras outros patuxan pol-o río,
para pillal-as troitas.

Outros á reboladas,
por non poder c' as mans, os enemigos,
estragaban as árbores e froitas,
aínda non logradas.

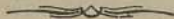
Chacina, leite, nozes, mazáns, figos,
e puchas cuguladas
de cereixas ou doces cirigüelas,
sendo no tempo d' elas,
era o noso festín no campo brando,
mentras â sombra se deitaba o gando.

Ibámos por devesas e silveiras,
moras buscando e niños
de merlos, estorniños,
rulas, víchelo-cregos, carniceiras
e dabámos âs nosas compañeiras
os tenros paxariños,
que metían no seo palpitante,
para darlles calor algún instante,
mentras de rama en rama,
revoando con dúo penetrante,
a triste nay á os seus filliños chama.
¡Ninguén se doy da coitadiña avel!
¡Malpocadas meniñas! ¡ay! quen sabe,
se d'ese mesmo xeito
amor vos rouba o corazón do peito,
para dalo tal vez á un falso amante,
que con falsos cariños
vol-o estrague cal vol-os paxariños!

Andabámos tamén âs agachadas,
á pita cega e outros varios xogos
de prendas, que xa esquezo,
en que non valen suplicas nin rogos;
pero as nenas graciosas,
risonñas como as fadas,
nos poñían penitencias tan gustosas
de tan doce embelêso,
que sempre volviámos pol-o beso.

E nas noites do vrán á o libre vento,
no medio d'unha eira,
como a palma da man redonda, lisa,
ou baixo as verdes follas da parreira,
en que xogaba a suspirante brisa,
era de ver alegres foliadas
que d'oilas voaba o pensamento
como levado por celestes fadas.

No país venturoso d'os amores,
entre os abalos d'armoniosos cantos,
así pasóu aquela edá d'encantos,
de xogos e de frores,
e d'inocentes plácidos amores,
con tanta lixeireza e tal premura,
cal lóstrego súbtil que as nubes racha,
cando un metido se hacha
en noite horrible de fatal negrura.



Amor apresurado

Miráchesme, mireiche, nos miramos;
Sorrícheste, sorrínme, os dous sorrimos;
Nos nosos ollos nosa imaxen vimos:
Ti nos meus, eu nos teus nos retratamos.
Dende entonces d'amor nos abramos;
Un mesmo gusto ou pena os dous sentimos,
E anque á paraxes diferentes imos,
De cote no camiño tropezamos.
Xa que do corazón libres dispomos,
Os paxaros dos bosques imitemos,
Nos doce ventura apresuremos
Que o niño fan entre ramaxe e gromos;
Que a vida é curta e responsables somos
Do tempo tan precioso que perdemos.

A LEITEIRA

Érgome á o abrir do día,
inda alumea o luceiro,
e en chegando á algún regueiro
bautizo con augoa fría
o leite do meu pucheiro,
porqué mellor aproveite.

¿Quén merca o leite? (1)

Madrugueiros estudantes
hacho á o pasar pol-a veiga,
e deteñenme os tunantes
pidindo nata, manteiga,
e que sei eu..... ¡badanantes!
mal fogo de Diol-os deite.

¿Quén merca o leite?

(1) Así se pregou en Santiago. Na Cruña facíano dicindo *¿Quén
pr'í bó leite?*, contracción de *¿Quén quer por ahí bó leite?*

Cando eu entro pol-a vila
todos inda están na cama
en doce calma tranquila.
¿Quén do sono os espabila?
Eu que vou chama que chama
hastra que alguen s'endereite
¿Quén merca o leite?

E desperta algun señor
abrazando â compañeira
entre salayos d'amor;
pero gracias â leiteira
qu' entre seus brazos a estreite-
¿Quén merca o leite?

Corro â vila sen parar
na cabeza posta a cesta,
que relouco por comprar
un adrezo para a festa,
figa, rosario e pieite.
¿Quén merca o leite?

Tamén hei comprar xabron,
e unha cartilla de aceite...
mais ¡ay! dou un tropezón,
¡Adiós figa; adiós pieite!;
¡Dios mío! ¡qué compasión!
Adiós adrezo, adiós leite!



O RECORDO

A GALICIA

Como un niño de Vichel-o crego
que arrandea entre follas a brisa,
eu contemplo con meiga sorriso
o corruncho onde libre nacín.

Vin de Lisia (1) a encantada riveira,
as riquísimas veigas da Galia,
os xardíns da magnífica Italia...
como o noso bô chan, nada vin.

¿Onde están as devesas frondosas
e froridos herbaes amenos,
en que alegres rebuldan os nenos,
ou quizais namorado pastor?...

Onde os máxicos valles sombríos
serpentados de frescos regueiros,
en que están debruzados salgueiros
convidando á furtiños de amor?

En nigures s' encontra no mundo
un anaco de terra mais lindo...
soutos, prados e flores sorrindo
nos riachos mirándose están.

Penduradas nas árbores crecen
doces froitas de rica fragancia,
e con tan asombrosa abundancia
que os ramallos se pousan no chan..

Van ás festas de gran romería
lindas nenas de anxélica cara...
devoción, alegría, algazara
en confusa mistura alí hay.

(1) Lisboa.

A xovial foliada comeza
dos feitizos de música e danza,
e entr'amores, loucura e folganza
como un lóstrego a noite se vai.

¡Qué risoña s'estende a alborada
de Galicia no puro horizonte!
A laberca trinando no monte,
no pomar o feliz ruiñeñol.

Nas ladeiras remedan os ecos
o cantar d'inocentes pastores...
todo é encanto, salayos, amores
n-aquel himno dos campos á o sol.

¡Cantas veces das rústicas flores
respirei os aromas suaves!...

¡Cantas veces nos bosques as aves
me saudaron eantando tamén!

E d'amores o peito encendido
engolfado en tamaña delicia...

¡Qué recordo!... ¡Adourada Galicia!

¡Ay! tí foste meu célico Edén.



O MAGOSTO

A noite de San Andrés,
crara como unha de vrán,
c'un bô rebolo na man
e c' a chupa do rivés
eu iba á paso de can.

C'o meu pau â cangalleira,
caido â teima o chapeu,
atruxei de tal maneira
que trembou a carballeira
soando á o atruxo meu.

Aló na veira do río
oyeuse outro forte atruxo
e dimpois un asubío:
era Alberte do Carruxo
que anda de noite á o recío.

Logo que o paso apretei
hachámonos frente á frente,
rosmoume, eu tamén rosmei,
que anque o Carruxo é valente
á min non me pon a ley.

Ancho sombreiro de palla
con tres buratos na copa
por onde o pelo s'espalla,
brancas cirolas d'estopa;
tal era a sua pantalla.

Na mañ traguía ademais
gordo fungueiro d' un carro
que era furtado quizais,
na boca aceso cigarro,
cuspindo á o uso de Cáis.

—¡Porrrr! ¡quen m'a empata, carau!—
decía Alberte bruando,
eu contesteille roncando

poñendo á xeito meu pau
e fómomos achegando.

—¡Farruco!

—¡Alberte!

—¿Logo élo?

—¡O mesmo!

—¡Ay voto á min!

—¿E d'onde vés, pelengrin?

—Do muiño do Portelo

—No atruxar te conocín.

¿Quén queda aló?

—Miña irmán,

amais outro fato d' elas

e Minga tua curmán,

e un bô magosto que fan

quencendo á o lume as canelas.

¿Imos aló?

—De camiño:

¿Qué levas ahí?

—É viño.

—¿N-esa bota?

—Non te engañas.

—Imos pois, dame un traguíño.

—Beberálo c'as castañas

en de chegando á o muiño.—

Estaban dentro dous mozos

rebuldando co'as nenas

mentras unha das pequenas

atizaba con carozos

o lume feito moxenas.

C'os os pés, c'un pau e co'as mans
d'aquela na porta eu solo

—¡l'ora! ... ¡fora!...—: os perilláns

mirábanse como os cans

cando senten preto o lobo(1)

(1) Ten d'estar mal tomada esta composición pois esta estrofa resulta moy confusa e somella cal se de dous se fixera unha sola, pois non se lle ve unidá á relación.

Botando con furia cega
a porta á o chan de contado,
durante aquela refrega
un meteuse na moyega,
outro sal pol-o tellado.

Hachamos unha navalla
con un cigarro encetado
e un bó sombreiro de palla
de castañas culugado,
mesturadas c'a borralla.

Da preñada bota muxo
o licor que se consume,
Minga brinda á o seu Carruxo,
e chamandoo pol-o alcume. (1)

E d' esta sorte pasamos
a noite con grande gosto,
de parolar non cansamos
e defuntado o magosto
c'as neniñas rebuldamos.

A fariña se atafega
rola o muiño muy quedo
¡ay! qu'o que esta na moyega
foise das augoas c'o medo. (2).

(1) A esta estrofa creemos fáltalle un verso.

(2) A esta outra tamén debe de lle faltar.



ANTE A TORRE D'HÉRCULES.

—Esta torre fai mil anos
que a fixeron os fenicios.

—Tamén hai algúns indicios
de que é obra dos romanos.

—Sodes na historia profanos
e en sentenciar moy lixeiros;
pois nin foron os primeiros
nin os segundos ¡aposto!

—Tíranos da duda, Agosto:
di ¿quens foron?

—¡Os canteiros!

EPÍGRAMA

A o saltar este regueiro
certa noite de treboada
caeu d' unha trambullada,
chispo, Goriño d'outeiro;
acode o lugar enteiro,
faise a autosia de Goriño;
os médicos o fuciño
morden, á pesar da cencia,
pois non saben en concencia
se afogóu d'auga ou de viño.



Himno á Agricultura

(Dedicado á o meu amigo J. M. P.)

CORO

*Traballade, rapaces e nenas
para vos o proveito ha de ser:
tral-os días de rudas faenas
virán noites de folgo e placer.*

Cando Dios este noso planeta
pol-o espacio guindou entre soles,
n-un xardin d' arboredas e frores
puxo á nosos primeiros abós.

E lles dixo: »Vivide felices
»entre xogos d' amor e caricias:
«vos farédel-as miñas delicias
»e as vosas se torades bós.

»Inmortales seredes na terra
»como os xenios que están alá arriba;»
e comer certa froita lles priva
que non sei s' era figo ou mazán.

Por aqueles pomares frondosos
(en coiriños por falta de xastres)
sin coidaren futuros desastres,
rebuldaban de tarde e mañán.

Hastra os ánxeles tiñan envidia,
atisbando da céltica altura,
tanto encanto, pracer e ventura,
qu' encerraba aquel máxico Edén.

Mais un día, ¡funesto capricho!
lambricaron da froita vedada,
e perderon tan rica morada,
a inocencia perderon tamén.

¡Ay! a terra que d' antes mimosa
dos seus amos cumprira os antoxos
solo cardos, espiñas e toxos
lles ofrece... ¡disgracia fatal!...

Mais do home no espírito arteiro
unha idea feliz remuiña,
qu' é facer d' esta terra mezquiña
outro Edén positivo e real.

Do chan virxe a cuberta rachando,
á montós brotará do seu seo
canto abonde pra o noso recreo,
para noso regalo e pracer.

Desmontemos as verdes ladeiras,
cultivémol-os vales e montes,
que orballando de ríos e fontes
en fartura nos han de manter.

Baixo a tona da terra s' esconde
un tan rico epreciado tesouro,
que val mais que a prata e o ouro,
porque a nosa ventura alí está.

Traballemos con firme constancia;
O traballo é a alma do mundo;
E o sopro da vida fecundo,
que solaz e virtudes nos dá.

Noxo inspiran as grandes cibdades
ledos bailes de lejas escenas;
valen mais as campestres faenas
que respiran pureza e candor.

Os trafegos do campo acabados
da restreba, da follá, ou da malla...
¡Cómo é grato enredar entr' a palla
suspirando cantares d' amor!...

¡Canto é doce nas noites d' inverno
á o calor dos tizós da lareira,
escoitar da xóvial fiandeira
a sentida canción popular!..

Ou pendente dos labios d' un vello
admirar as guerreiras lazañas,
e brindar á o compás das castañas
que nas brasas estoupan do lar!..

Pastorcíños das verdes montañas,
labradores das veigas tranquilas,
por vos comen cibdades e vilas...
¿qué sería do mundo sin vos?

Cando o home e o chan s' emancipen
desde a serra hasta o valle profundo,
vos serédel-os donos do mundo
como nosos primeiros abós.

Madrid, 1873.

A unha gallega renegada

Cando Dios fixo este mundo,
dis que empezou pol-a España,
e as provincias con maña
foi pondo en orde profundo.

—Este país sen segundo
eu encheréi de portentos...
¡Vamos! ¿estades contentos?—
E todo o mundo calou,
seno' Antona que rosmou
con modos ben rabuxentos.

—Fala: ¿qué queres, muller?
En min confía e sosega.—
—Eu non quero ser gallega.—
—¿Entonces que queres ser?—
—¡Andaluza!—

Foy de ver
as bulronas carcaxadas,
asubios e chuscadas
que estalan en confusión,
hasta que dixo —¡chitón!—
Dios, sorrindo ás agachadas:

—Provincias d' Andalucía
terra de sal e sandunga,
basta xa d' alegre chunga,
e tende mais cortesía...
pois ten tanta simpatía
por vos esta pobre tola,
e tanto se desconsola
lonxe de vos: un curruncho
dádelle á este sapo cuncho;
pois xa non teño onde póla.

—Zeño, que non puede zé,—
protestan os sevillanos,
—que se vaya á los gitanos—
e estes gritan: —¡Chachipé!—
mos vamos á di ¿tá osté?
¿pues no ve ya cuantos semo?—
Dios, véndose en tal extremo
gritou:—¿Non hai quen a queira?—
responde a nación enteira:
—¡Que cargue co' ela o demo!—

A MIÑA ENFERMEDÁ

Fraco como un asubío,
con tres enemigos loito,
enfermedá, fame e frío,
e da miña vida o lío
vaise adelgazando moito.

Dimpois de fortes dolores,
tiven derrame de bilis
con revolución de humores;
pero os demos dos doctores
non tén dado c' o *busilis*.

Consultéi con un franchute,
que de paso estaba aquí,
e díxome: *mon ami*
vous vous guerirez sans doute,
mais faut-il prendre ceci.

E espetoume tres recetas
que custaban seis pesetas;
pero como non as tiña
siguíu do mal a morriña
que s' encruou co' as dietas.

Tenme outro italiano visto,
e esclamou: *¡Cappo di Cristo!*
lei ha d' orangio la faccia
Malattia catevaccia;
ma io vengo provisto.

E tirou da faltriqueira
unha bonita carteira,
qu' era a sua gran farmacia;
ponderóu sobremaneira
dos seus graiños a eficacia.

Engulín homeopatia
con pouca fé e esperanza;
mais encontréi certo día
á un médico de Braganza
que de antigo conocía.

E deixei o italiano
pol-o doctor lusitano...
—¡Diabol! ¡Cómo está amarelo!—
dixo rindo o Señor Melo,
qu' é un portugués campechano.

—*Pois meu caro amigo, eu. hacho
que d' esta s' escapará;
mas de manhã tomará
raiz de carqueixa macho
con seis chavenas de chá.*—

Á o herbolario Garduña
pedínlle: *macho carquesia*...
entre dentes refunfuña
e por pouco m' esgaduña
se non entro n-unha iglesia.

Díxome o tío Cucaña:
—O papel Fayard non daña.. —
¿por qué non se serve d' él?
—S' hei de curar con papel
será do Banco d' España.—

De duros unha poutada
podrá curarme a hepatitis,
enfermedad conxanada
cando ven acompañada
d' unha gran *sindineritis*.

UNHA POESÍA DE AÑÓN CASI DESCONOCIDA

Inda que n-este volume deberan ir sómente composicións galegas, tivemos a fortuna de atopar con unha castelán que non figura no tomo de poesías de Añón, publicado na «Biblioteca Gallega» que dirixiu o benemérito D. Andrés Martínez Salazar, ilustre cronista da Cruña.

Por mais que a composición está adicada á o amigo do autor J. M. P. é fácil cousa saber á quen corresponden estas iniciás xa polo que se di nos versos, xa pol-a gran amizade que uniu á estes dous poetas, xa porque José M.^a Posada, correspondeu á os desexos do seu compañeiro, e cando morréu Añón adicoulle o *Soneto* que vai a continuación da poesía de aquél.

A mi amigo J(OSÉ) M(ARIA) P(OSADA)

Trovista venturoso, hijo del mar
ven hacia mí de tu arenosa playa
con los encantos de la ciencia gaya
mis amargos pesares á endulzar.

Ven con tu blanda lira á acompañar
flébiles trovas, que mi amor ensaya,
y por do quiera nuestro canto vaya
unido y nuestros nombres á la par.

Cual dos hojas que el cierzo furibundo
arranca á un árbol, y con soplo fuerte
llévalas revolando á la llanura

así crucemos nos el vasto mundo,
mil cántigas trovando á la hermosura
en vez de lamentar la adversa suerte.

Y si quizás la muerte
no nos hiere á los dos en un instante,
aquel que *sobreviva*, al otro cante.

FRANCISCO ANON

Año 1845

A mi querido amigo FRANCISCO AÑÓN

(IN EJUS MORTE)

Y si quizás la muerte
no nos hiere á los dos en un instante
aquel que sobreviva, al otro cante.

¡Que cante, con el alma dolorida,
por la infausta noticia de la muerte,
sin la esperanza de volver á verte
en esta triste y miserable vida!

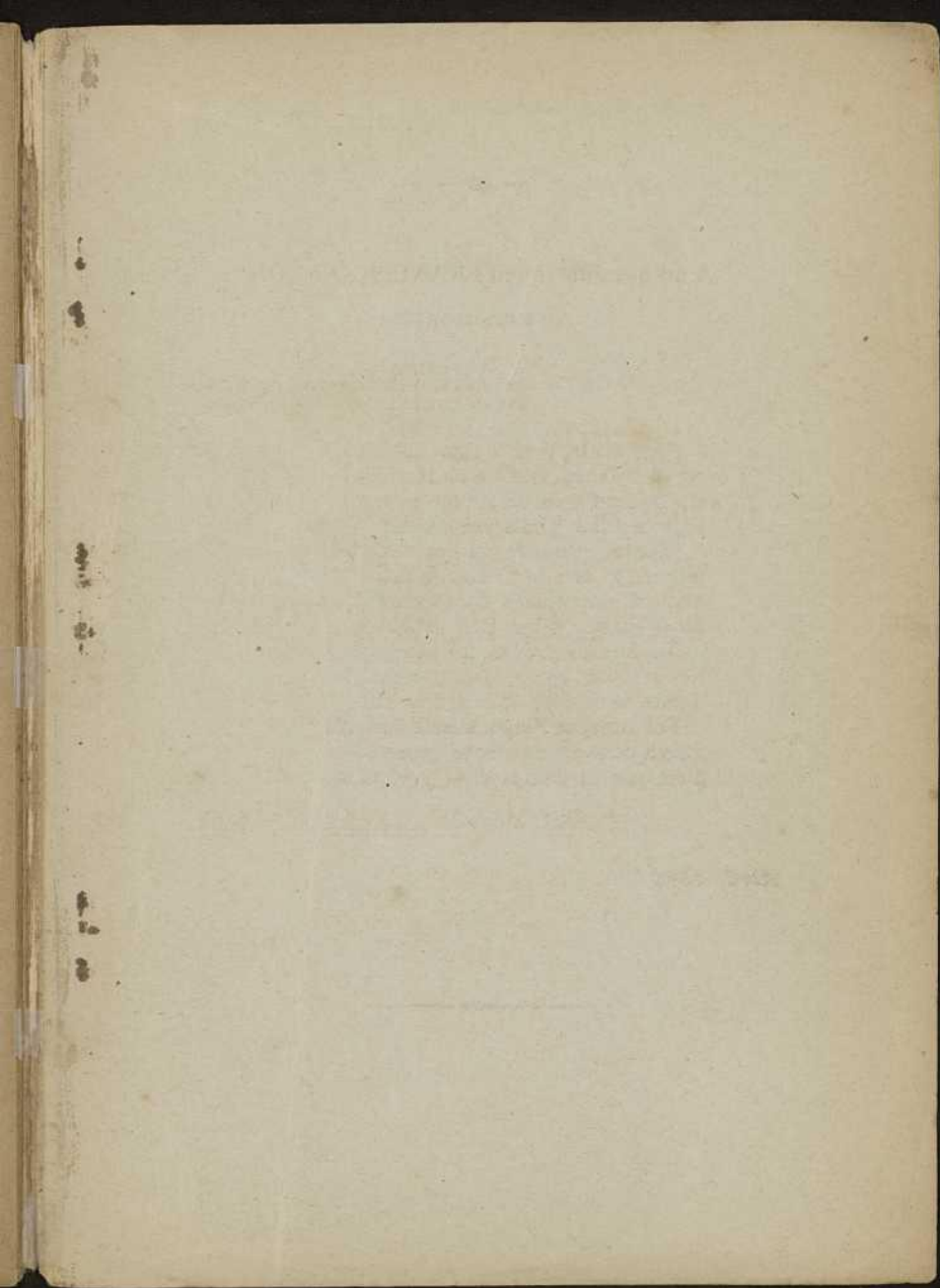
¡Cantar! ¡Cuando mi voz desfallecida
vibraba al eco de tu acento fuerte,
que era el que daba á mi existencia inerte
calor suave, inspiración sentida!...

Tú, que después de un tiempo borrascoso
has arribado al apacible puerto
donde se vive en eternal reposo.

Envíame, te ruego, á este desierto
nueva canción de afecto generoso
pues que, tú eres el vivo, y yo el muerto.

† JOSÉ MARÍA POSADA (1817-1886)

Abril, 1878



LITOGRAFÍA
IMPRESA Y PAPELERÍA

DE

L. LORMAN

Despacho: Real, 44

Talleres: Plaza María Pita, 24

LA CORUÑA

REAL ACADEMIA
GALEGA

F 15811